

Ötən il 100 illik yubileyi ölkədə geniş şəkildə qeyd olunan Əhsən Dadaşov yaşadığı cəmi 52 illik ömründə bənzərsiz ifaları ilə Əhsən zirvəsinə ucalıb, bu gün qələbləri məhz o zirvədən fəth edir. 30 may görkəmli sənətkarın anim günüdür. Onu minnətdarlıq hissi ilə xatırlayır və bize ondan qalanlardan da nişmaq istəyirəm...

Bir əsrin zirvesində dayanan, lakin bu zirvəyə doğru yolun düz yarısında həyatla bağlılar qopan Azərbaycanın böyük novator tarzəni, Azərbaycan SSR əməkdar artisti Əhsən Dadaşovun qısa ömrünün mənası ondadır ki, o, yaşadığı ömürdən sonrakı ömrünə de pay verib onu da yaşadı, həm də ölümsüzləşdirə biləb. Bu, heç də hər kəsə nəsib olmayan sədətdir. Hələ neçə-neçə yüzilliklər ötəcək, bu yüzilliklər Əhsən Dadaşov şəxsiyyəti və sənətkarlığı ötən nəsillərə nümunə ola-ola daha yüksək zirvələrə qalxacaq. Çünkü o, sağlığında ölümsüzlük zirvəsini fəth edib və adını

oraya qızıl hərflərlə yazıb: Əhsən zirvəsi.

Əhsən Dadaşovun bu qədər istedadlı, qeyri-adi tarzən olması əslində heç də təsadüfi deyil. "Ot kökü üstündə bitir", - deyib müdriklərimiz. Bu kəlam tək bir nəslin deyil, bir xalqın da zaman-zaman kökü üstündə var olmasına özündə ehtiya edir. İnsan övladı öz ata-baba kökü üzərində təşəkkül tapdığı kimi, belə sənətkarlar da özlərindən əvvəlki illerdə, əsrlərdə yaşayan böyük sənətkarların kökü üzərində rişə tapır. Axi bu xalqın Mirzə Sadıq (Sadıqcan), Mirzə Mansur Mansurov, Məşədi Zeynal Haqverdiyev, Məşədi Cəmil Əmirov, Məmmədxan Bakıxanov və digər mahir tarzənləri olub. Əhsən Dadaşov kimi də davamçıları olacaqdı. O Əhsən Dadaşov ki, dövrünün tamamilə fərqli xarakterdə olan şəxsiyyəti id: əsl insan, əsl sənətkar. Onu başqalarından fərqləndirən də elə bu cəhətlər idi. Bir də alın yazısı fərqli idi. Bu alın yazısında represiya qurbanı ata vardi, xərcəng qurbanı övlad vardi. Hələ xərcəngin yarımcıq qoyacağı da-ha bir deyərli ömür də vardi. Bəlkə elə bunlara görə idi ki, onun barmaqları tarin simləri üzərində gezərkən sanki bu alın yazısının acı duyğularına təmas edir və hər dəfə sarı simə asanlıqla toxunmaqla minlərlə tamaşaçı ürəyinə yol tapa bilirdi...

Sarı simdən söz düşmüşkən...

Sarı sim... O, ürəkdən ürəye yoldur. Bu sim sənətkarın öz ürəyindən dinləyici ürəyinə saldıığı duyuğu yoludur. Onlarla tar ifaçısı keçib Azərbaycan müziqisindən. Onlar arasında sadəcə ifaçı olaraq qalanlar da olub, tarzən adını alanlar da. Lakin tarzən olmaq da sarı simə toxunmaq demək deyil ki... Kim sarı simə toxuna bilir? İfasında birinci öz ürəyinə toxunan sənətkar. Öz ürəyinə toxunmadan bu duyuğu yoluńa çəkə bilməzsən. Odur ki, çox sənətkar tarı ürəyi üstüne sixib, lakin əlindeki mizrab sadəcə simlərə toxunub, sarı simi tapa bilməyib. Onu tapmaq ürəyin işidir, onu görmək üçün gərək ürəyin gözü olsun: görsün, sarı simə vursun, duyuğu yaratsın ki, duyuğu yolu da çəkili bilsin...

Kim deyər, tək birçə kimse ki, Əhsən Dadaşovun "Şur"u onun könlünü sizlatmayıb, ürəyindən su içib gözündən axan damlaşdırma yaşı çəvirləməyib? Onun barmaqları bu təsnifle sarı simə toxunanda ürəkləri riqqətə gəlib ötən xatirələri bir kino lenti kimi gözlər önünde canlandırmayıb? Kiminin nakam

Bizə ondan bir ömürlük "Xatirə"

taleyni, kiminin unudulmayan sevgisini, kiminin ayrılmış acısını, kiminin erkən ata-ana, bala itkisini... Bax, "Şur" mahir tarzənin ifasında ürəklərə toxuna bilməsi ilə Əhsən "Şur"una çevrilib. Çünkü mizrab sarı simi axtarmadan tapıb.

Mahir sənətkarın lenta yazdırdığı ve bu gün Azərbaycan radio verilişləri şirkətinin qızıl fondunu təşkil edən "Rast", "Orta Mahur", "Zabul-Segah", "Hüməyün", "Vilayəti-Dilkeş", "Çahargah", "Bayatı-Şiraz" və sair müğamların hər biri sarı simsiz ifa olunmayıb. Onların mizrabı dənən necə idise, bu gün də, sabah da Əhsən Dadaşovun ürəyindən dinləyici ürəyinə gedən yolun bələdçisi olaraq qalacaq.

Söhbətin bu yerində bele bir qənaət yaranır: əslində tar dilsiz, ağızsız bir müziqı alətidir. Hara qoyulsa, orada illərlə lal-dinmez dəyanar. Xalqın milli deyəri olaraq əvvəller evlərdə divara vurulan xalçanın üzərindən asılan, el dəyməsə, illərlə oradaca dayandığı kimi... Əhsən Dadaşovun uşaqkən ağac altın-dan tapıb evə apardığı susqun tar kimi... Deməli, toxunmalısan ki, o, dillənsin. Dilləndirdi Əhsən müəllim tarı. Baxmayaraq ki, ata-anası onu həkim görmək istəyirdi, lakin tapıb ömrünə yoldaş etdiyi tarı elə dilləndirdi ki, hamı kimi, valideynləri də susdu, sadəcə dinlədi. Və bu ifada övladlarının məhz müziqinin hekimi olacağını görə bildilər. Bu hələ qarşıda öz təsdiqini tapacaqdı.

Əhsən Dadaşov tarı dilləndirmekle kifayətlenmədi, bu sahə üzrə təhsil aldı. Necə ki, tarını bir təsadüf nəticəsində tapmışdı, Azərbaycan Dövlət müziqi texnikumuna (indiki Bakı Müziqi Kollegi) qəbul elanı da qarşısına təsadüfən çıxdı və onu yeni bir yoluνunu etdi. Teləbə oldu və görkəmli müziqicilər Səid Rüstəmov, Mənsur Mənsurov və Ənver Mənsurovdan dərs aldı. Yaşı az olduğu üçün "Əhsən" hələ vətəndaşlıq pasportu almayıb, amma çalmaq pasportunu çoxdan alıb" - deyən Səid Rüstəmov bir qədər sonra onu rəhbərlik etdiyi xalq çalğı alətləri orkestrinə qəbul etdi. Və bir gün Əhsən Dadaşov tarı nə dilləndirdi, nə də ifa etdi, artıq oxutdu. Onun tarı sanki dil açıq müşayiət etdiyi onlarla xəndə, müğənni ilə birləşdikdən sonra: bənbənd, nəqərat-nəqərat... Bax, bu bacarıq, bu istedad böyük bəstəkar Üzeyir Hacıbəyovun mahir tarzəne verdiyi "Əhsən" sənə, Əhsən" qiyəmətini ömrünün sonundakı aktual saxladı.

Həyatın üç Ənver töhfəsi

Bir ömürdə üç eyni adın olması sədaqətin, sadıqlıyın, sevginin, dəyərin, bir də kədərin, nisgilin təzahürü olardı, deyilmə? Əhsən Dadaşovun 52 illik ömrünün Ənverlərinin hər üçü bu ifadələrin inikası idi. Birinci Ənver sevimli müəllimi idi. Görünür, mahir sənətkar

müəllimindən gördüyü insanlığı, qayğıkeşliy onun adını övladına verməklə öz daxili dünyasında mükafatlandırıb. Müəlliminin adını daha tez-tez çağırmağa ehtiyac duyub ki, o adı övladına verib. Beləliklə, ikinci Ənver Əhsən Dadaşovun övladı olub.

Lakin həyat bizimle razılışmadan bəzən arzuolunmaz qonaqları evimizə dəvət edir və isteyimizin eksinə olaraq onları yuxarı başa keçirir. Ənver müəllimin övladı, hələ qoxusuna doymadığı Ənverini də onun əlindən alan xərçəng belə çağırılmamış, arzuedilməyən qonaq idi. Və bir gün bu xoşbəxt ailənin sədətini uğurlamaq üçün onların evinə gəndərmişdi.

Bir ata-ana üçün övlad itkisinin nə olduğunu təsəvvür etmək o qədər çətindir ki, bu-na sözün gücü çatmaz. Onu yaşamaq isə dəhşətdir. Elə buna görə də kiçik Ənverin ölümündən sonra Əhsən müəllim ta əvvəlki Əhsən olmadı: bu itki onun ürəyinə zərbələr endirdi, gözlərindən axan yaş, burnundan çəkilməyən bala ətri oldu. Bir də övladının itkisi Əhsən Dadaşovun tarının bütün simlərini qoparıb darmadağın etdi. Qalan tek bir sim-sarı sim oldu. O, Ənverin ölümündən sonra müğəm, təsnif, xalq və bəstəkar mahnilarının hər birini yalnız sarı simlə ifa etdi: dinləyici ürəyini göynədə-göynədə, öz ürəyini isə tarmar edə-edə...

Üçüncü Ənver isə Əhsən müəllimin na-kam övladının adını daşıyan növbəti övladı oldu. Bu, Əhsən Dadaşovun sevimli, dəyər verdiyi müəlliminin adını hökmən ailəsində yaşatmaq istəyi və yaxud körpəsinin qoxusu-nu üçüncü Ənverdən almaq duyuşu idi, bilmirəm, lakin onun ailəsində yeni bir Ənver doğulmuşdu.

Lakin artıq Əhsən Dadaşova olan olmuşdu. Körpəsinin bədənинe sarmaşan xərcəng cənnət qapısından içəri keçə bilməmiş, bala-ca Ənveri orada tərk etib Əhsən müəllimin daxiline sarılmışdı. Və ondan xəbərsizcə içinde kök salır, sıradan çıxardığı orqanların yerində hökməriliyi öz elinə alırdı.

Əhsən müəllim isə gündən-günə gücünə zəiflədiyi, tarı belə sinəsi üzərinə qaldırmaqdə çətinlik çekdiyi hiss edirdi. Qarşı-

da yene de çağırılmamış bir qonağı olacaqdı. Bu qonaq ömrünün hələ cəmi 52-ci anını ya-şayan sevimli sənətkarın qapısını taybatay aşıb içəriyə keçəcək, çıxanda özü ilə onu da aparacaqdı...

Bir ömürlük "Xatirə"

1976-ci ilin gözəl bir yaz günü təessüf ki, Əhsən Dadaşovun ömrüne vaxtsız gələn pa-yız oldu. Bu payız onun bahar ömründən 52-ci yarpağı qoparib xəzələr çevirdi və qarşısına alıb Külekklərə təslim etdi. Cəmi 40 ilde solist, müşayiətçi, orkestr ifaçısı, ansambl rəhbəri, bəstəkar, pedagoq-müəllim mərhələlərini la-yiqinç keçib ustاد ifaçı adını alan, ifası ilk mizrabdan tanınan, nəinki özündən əvvəlki ifaçıları, öz ifasını belə əsla təkrar etməyən, tükənmək bilməyən fantaziyyaya, orientasiya-ya malik yenilikçi, minlərlə dinleyici qəlbini fəth edən və hələ sağlığında Əhsən zirvəsinə ucalan mahir sənətkarı itirdik. Bu itki ürəklərə onun öz mizrabı ilə xəncər zərbəsi endirdi. Ölümündən sonra isə hər dəfə ifası seslənəndə o mizrab artıq iki dəfə sarı simə toxunur: adət etdiyimiz həmisi sarı simə və onun nakam ömrünün sarı simine...

Əhsənəverlərin tək təsəlli isə mahir ifaçıdan qalan bir ömürlük xatirədir... Bu xatirələr toplusunda onun insani dəyərləri, Azərbaycan müziqi mədəniyyəti tarixine verdiyi töhfələr, bu töhfələri bir şərq-sünas kimi həm də şərq ölkələrində tərənnüm etməsi, müğəm, təsnif və bəstəkar mahnlarını bənzərsiz ifası, bəstələdiyi 30-a yaxın melodiya və mahnı, müğəmə həsr etdiyi 20-yə yaxın rəng yer alır. Ifa etdiyi zaman özündən xəbərsiz ləntə yazılmış və sanki həyatı ilə eyni akordları vuran "Kədərli günlərimdə" adlı türk mahnısı isə bu xatirələrin qəlb göy-nədən bir səhifəsidir.

Ondan bize qalan bir ömürlük xatiresində en yaddaşalan an Əhsən Dadaşovun böyük vətənpərvərlik və cəsurluqla sovet imperiya-sının en qatı dövründə-1960-ci ildə Azərbay-canın qədim çalğı aləti olan uda yeni həyat verməsidir. Hansı ki, sovet quruluşu xalqın bir çox bayram, mərasimlərinin qeyd olunması kimi, udun da ifasını yasaq etmişdi. Büyük tarzənin bu cəsərətli addımı, gözəl ud ifaçılığı, hələ üstəlik 9 il sonra "Deli Kür" filmində udla ürəklərə sırayet edən musiqini ifa etməsi dövrün məziyətləri fonunda əsl qələbə və Azərbaycan müziqi tarixinə böyük töhfə idi.

Bir ömürlük xatirədə böyük sənətkarın Bakı televiziya studiyasının nəzdində 1960-ci ildə yaratdığı və ömrünün sonuna kimi bədii rəhbəri olduğu xalq çalğı alətləri ansamblının onlarla xanəndə, müğənni yetişdirməsi, Azərbaycan müziqisinin qızıl fondunu zənginləşdirməsi, ansamblın "Azərbaycanfilm" kinostudiyasında çekilmiş "Görüş", "Ögey ana", "Möcüzələr adası", "Yenilməz batal-yon", "Bizim Cəbiş müəllim", "Deli Kür", "Ulduzlar sənmür" və "Qatır Məmməd" kimi film-lərə müziqi hayatı verməsi də var.

Musiqinin nə dili, nə sərhədi var. Əhsən Dadaşovun müğəm və xalq mahnı ifaçılığı neçə-neçə sərhədlər aşib, Azərbaycan dilində bir kəlmə anlamayan minlərlə insanın da ürəyinə toxuna bilib. Və ürəklərdə bir ömürlük xatirəyə çevrilib.

Əhsən Dadaşovun bir çox tarzənlərin sə-nət müəllimi olması və onların hər birinin ebediyaşar ustası əsl insan, səmimi, qayğıkeş müəllim, sənət fədaisi kimi xatırlaması da ondan bize qalan bir ömürlük xatirədir.

Bir ömürlük xatirə həm də hazırda Əhsən Dadaşovun adını daşıyan "Xatirə" xalq çalğı alətləri ansamblıdır. O ansambl ki, hər ritmi, hər akordu, hər mizrabı Əhsən zirvəsində əks-səda verir: onu dünəndən bu günə, bu gündən sabahlara aparır.

Mətanət Məmmədova